

«Գյումրու թիվ 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

Առարկան – Մայրենի /տարրական դասարաններ/

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեման՝ Ուղղագրութան ԿԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆԸ ՄԻՏՎԱԾ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ 4 –ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ

Կատարող՝ Անահիտ Հովհաննիսյան /թիվ 23 դպրոցի ուսուցչուհի/

Խմբի ղեկավար՝ Փարկիթյան Անահիտ

Գյումրի - 2022

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
Գլուխ 1. Ուղղագրության ուսուցման մեթոդիկան և վարժությունների համակարգը տարրական դասարաններում	4
Գլուխ 2. Գործնական մեթոդների կիրառությունը ուղղագրության ուսուցման գործընթացում 4-րդ դասարանում	11
Եզրակացություն.....	19
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայտնի է, որ դպրոցին՝ ընդհանրապես և արդի դպրոցին՝ նույնպես առաջադրվող պահանջներից մեկը հաղորդակցական հմտություններով օժտված,

գրագետ գրավոր և բանավոր խոսք ունեցող քաղաքացի պատրաստելն է: Այս ամենի հիմքը դրվում է տարրական դասարաններում, և դա ոչ միայն մայրենիի դասերին, այլև մյուս առարկաների դասերին: Այստեղ առավել, քան ուսուցման հաջորդ փուլերում պահանջվում է միասնական մոտեցում: Վերջինն անհնար է իրականացնել, եթե չկան ուսումնական աշխատանքն արդյունավետ կազմակերպելու, դրա նպատակայնությունն ապահովելու անհրաժեշտ բաղադրիչներ՝ ծրագիր, դասագիրք և մեթոդիկա:

Իհարկե, այս ամենն էլ արդյունավետ չեն կարող լինել առանց հմուտ ուսուցչի: Նշենք, որ ծրագիրը, չափորոշիչները տալիս են գիտելիքների չափը, ծավալը, խորությունը, ընդգրկման սահմանները, որոնք պարտադիր են դպրոցի համար, և ուսուցիչը պարտավոր է ուսումնական գործընթացը կազմակերպել ըստ պետական չափորոշիչի պահանջների, որը սահմանում է ծրագրային յուրաքանչյուր բաղադրիչ-մակարդակի տեղը և դերը ողջ գործընթացում:

Թեման հետաքրքրական է մի կողմից՝ տարրական դասարաններում ուղղագրության ուսուցման կարևորությամբ, ուսումնական գործընթացի կազմակերպման մատչելիության ապահովման, ուղղագրական-ուղղախոսական գիտելիքներն առավել խորացնելու և ամրապնդելու նպատակով անհրաժեշտ ուղիների որոնմամբ, մյուս կողմից՝ մեթոդական հնարների անկատարությամբ:

Նպատակը: Մեր ուսումնասիրության նպատակն է ուսումնասիրել ուղղագրական իրողությունների ուսուցման մեթոդաբանությունը 4-րդ դասարանում և առաջարկել վարժությունների համակարգեր, մեթոդական ցուցումներ, որոնք միտված են ուսումնական վերջնարդյունքի ապահովմանը:

ԳԼՈՒԽ 1. Ուղղագրության ուսուցման մեթոդիկան և վարժությունների համակարգը տարրական դասարաններում

Տարրական դասարաններում ուղղագրության ուսուցումն առանձին բաժնով չի իրականացվում. այն գուրընթաց է գնում մայրենիի ողջ դասընթացին և մատուցվում է փոքրիկ անդրադարձներով և կատարվում է այնպիսի պարբերականությամբ, որ աշակերտները հնարավորություն ունենան կանոններն աստիճանաբար յուրացնել: Այս առումով ուղղագրության ուսուցումը մի տեսակ միաձուլված է լեզվի ուսուցման ողջ գործընթացի հետ:

Ուղղագրական արժեք ներկայացնող բառերի շուրջ աշխատանքն իրականացվում է մայրենիի դասերի ժամանակ՝ ուսումնասիրվող ստեղծագործության բառային աշխատանքի փուլում, ինչպես նաև արտագրությունների, թելադրությունների, փոխադրությունների և շարադրությունների դասերի՝ խթանման փուլում:

«Ուղղագրական հմտություններն արդյունավետորեն կմշակվեն և կդառնան աշակերտի սեփականությունը ոչ թե առանձին բառերը ճիշտ գրելու ուղղությամբ աշխատանք իրականացնելով, այլ մեկ ընդհանուր կանոնին վերաբերող տարաբնույթ վարժությունների գիտակցական կատարման ճանապարհով»¹, - գրում է Ջ. Գյուլամիրյանը:

Աշակերտների լեզվական մշակույթի բարձրացման համար շատ մեծ նշանակություն ունի ուղղագրության օրինաչափությունների ուսուցումը, որը նպաստում է ճիշտ գրելու և անսխալ կարդալու կարողության մշակմանը:

«Ուղղագրության ուսուցման բազմազան մեթոդներ ու ձևեր կան, որոնց մեջ հիմնականում առանձնանում են երեքը, որոնք ուսումնական աշխատանքի կազմակերպման եղանակներով սկզբունքորեն տարբերվում են միմյանցից, սակայն պետք է համադրել այդ մեթոդները»²:

1. Ընդօրինակման մեթոդ: Այս մեթոդի հիմքը ճիշտ գրված բառերի ընդօրինակումն է կամ արտագրությունը: Հիմնադիրը փորձառական մանկավարժության ներկայացուցիչներից մեկը, որն ուղղագրության ուսուցման ամենանպատակահարմար ձևը համարում է բառապատկերի ընդօրինակումն ու մտապահումը: Այս նպատակով՝ որպես ուղղագրության ուսուցման արդյունավետ

¹Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, «Ջանգակ» հրատ., 2018, էջ 329-330:

²Խաչատրյան Ս., Ուղղագրության և ուղղախոսության ուսուցումը տարրական դասարաններում, «Իմաստասեր Անանիա Շիրակացի» համալսարանի հրատ., Գյումրի, 2002, էջ 19:

միջոց, նա առաջարկում էր արտագրությունը, բառապակերի դիտումը և համապատասխան մտապահումը: Տարրական դասարանների աշխատանքային պրակտիկայում ուսուցիչներն անդրադառնում են այդ մեթոդին:

Կիրառում են արտագրության բազմազան ձևեր: Այսպես օրինակ՝ հաջողությամբ գործադրվում է ընդօրինակման արտագրությունը, երբ գրատախտակի վրա ցուցադրվում են ուղղագրական արժեք ունեցող բառերը:

Օգտակար է համարվում նաև նպատակային արտագրությունը, երբ լրացնելով կամ ընդգծելով համապատասխան ուղղագրությանը վերաբերող տառը՝ աշակերտը առանձնակի ուշադրություն է դարձնում տվյալ բառի ճիշտ գրության վրա: Ուղղագրության ուսուցման ընթացքում լայնորեն օգտագործվում է նաև գրքից արտագրությունը: Այս դեպքում սովորաբար ընտրվում է ուղղագրական արժեք ունեցող բառերով բավականաչափ հագեցած տեքստ, որպեսզի աշխատանքը նպատակային և արդյունավետ դառնա:

Ուղղագրության ուսուցման ընդօրինակման մեթոդը օգտագործվում է նաև դիտողական և նախազգուշական թելադրությունների անցկացման ընթացքում, եթե առաջին պլանի վրա դրվում է գրելիք տեքստի դիտումը կամ հնարավոր սխալներից նախազգուշացումը:

Ուղղագրության ուսուցման ընդօրինակման մեթոդը բավականաչափ արդյունավետ է հատկապես ցածր դասարաններում կամ ուղղագրության ուսուցման սկզբնական աստիճանում, և այն հաջողությամբ կարող է կիրառվել նաև ժամանակակից դպրոցում: Սակայն սա ուղղագրության ուսուցման միակ և ամենանպատակահարմար մեթոդը չէ:

Հնչյունային մեթոդ: Այս մեթոդի կողմնակիցները գտնում էին, որ ուղղագրության ուսուցման մեջ ամենահիմնականը հնչյունային լսողությունն է, քանի որ ընդհանրապես մարդն ավելի շատ լսելով է գրում, քան դիտելով: Այս առումով էլ հնչյունային մեթոդի կողմնակիցները լայն տեղ էին տալիս տարատեսակ թելադրություններին: Ուղղագրության ուսուցման ընթացքում ուսուցիչը լայնորեն օգտագործում է հնչյունային մեթոդը: Այս մեթոդով են տրվում հնչյունային, բացատրական, մեկնողական, ստեղծագործական և այլ տիպի թելադրությունները, ինչպես նաև ինքնաթելադրությունը :

3. Կանոնարկման մեթոդ: Ուղղագրության ուսուցման մյուս տարածված մեթոդը կանոնարկման մեթոդն է: Անշուշտ, ուսուցման համար կարևոր նշանակություն ունեն լեզվական օրինաչափությունները և դրանց կանոնարկումը: Այս մեթոդի կողմնակիցները գտնում էին, որ աշակերտների համար կարևոր նշանակություն ունի ուղղագրական կանոնների համակարգը, որովհետև մի կանոնի տակ երեխաները կարող են ընդհանրացնել հարյուրավոր բառերի ուղղագրությունն ու մտապահումը: Առանց սահմանումների ու կանոնարկման անհնար է պատկերացնել քերականության, առավել ևս ուղղագրության որևէ բաժնի ուսուցումը: Սակայն կանոններն առանց դրանց գործնական կիրառության աշակերտների մեջ ուղղագրական հմտություններ մշակել չեն կարող: Յուրաքանչյուր կանոն պետք է բխեցնել գործնական աշխատանքից, որոշակի դեպքում՝ ուղղագրական վարժությունից: Այն բացատրելուց և հասկացնելուց հետո պետք է վերստին կիրառել տալ գործնական աշխատանքում:

Ուղղագրության ուսուցման արդյունավետ մեթոդներից մեկն էլ բառի կազմության ուսումնասիրումն է: Բառի բաղադրիչների հիմաստի բացատրությունը, ինչպես նաև բառը նախադասության մեջ օգտագործելը մեծապես նպաստում է աշակերտների ուղղագրական հմտությունների զարգացմանը, միաժամանակ հարստացնում և բացառապաշարը:

Նշված յուրաքանչյուր մեթոդ ունի իր առավելություններն ու թերությունները, ուստի անհնար է դրանցից որևէ մեկին նախապատվություն տալ՝ անտեսելով մյուսը: Անկասկած, այս կամ այն ուսումնական հատվածում այդ մեթոդներից որևէ մեկի գործադրումը կարող է ավելի արդյունավետ լինել, քան մյուսինը՝ նայած ինչ է ուսուցանվում և որ դասարաններում է ուսուցանվում, որովհետև այս կամ այն մեթոդն իր նախադրյալներով երբեմն ավելի է համապատասխանում ուսուցանվող թեմային: Այս մեթոդներից ոչ մեկը չի կարող ժխտել և ոչ էլ հակասել մյուսին, ընդհակառակը, խելացիորեն պետք է կարողանալ համադրել այդ մեթոդները, համապատասխանեցնել այս կամ այն թեմայի պահանջներին և արդյունավետ ու նպատակային ձևով գործադրել ուսուցման գործընթացում: Դասի հետաքրքրությունն ու արդյունավետությունը բազմազան մեթոդների ու մեթոդական ձևերի խելացի համադրման ու տեղին օգտագործման մեջ է, որին պետք է ձգտի յուրաքանչյուր

ուսուցիչ: Ուղղագրական կանոնները սովորաբար ձևավորվում են ըստ լեզվի հնչյունային համակարգի և որոշակի ժամանակի համար ընդհանուր ընդունելություն գտնելով՝ պարտադիր են դառնում բոլորի համար: Միասնաբար ապահովվում են մտքերի գրավոր հաղորդակցման ճշտությունն ու հեշտությունը:

Ուղղագրության ուսուցման արդյունավետ եղանակներից մեկն աշակերտների կատարած ուղղագրական սխալների ճիշտ ու խելացի դասդասումն է և այդ սխալները կանխելու համար կազմակերպված հետևողական և նպատակային աշխատանքը: Գրավոր աշխատանքներում տարբեր տիպի սխալներ են հանդիպում, որոնք կարելի է դասդասել չորս խմբերում. 1/ հնչյունական, 2/ ավանդական, 3/ քերականական, 4/ բարբառային¹:

Ուղղագրության ուսուցման հարցում հատկապես լուրջ ուշադրություն պետք է դարձնել սխալները կանխելուն: Այս տեսակետից շատ օգտակար կարող է լինել ուղղագրության տարբերակված կամ անհատականացված ուսուցումը, որը հիմնվում է աշակերտի լեզվական տվյալների վրա, հաշվի են առնում աշակերտի թույլ տվածսխալներն ու դրանց հաղթահարման պայմանները:

Բառի ուղղագրությունն ստուգելու շատ օգտակար հնար է բառի թեքումը: Աշակերտներին պետք է սովորեցնել բառի ուղղագրությանը կասկածելիս թեքել, փոխել բառը, օրինակ՝ փախչել - փախա, խիղճ - խղճալ և այլն :

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐ

Ուղղագրության ուսուցումը պահանջում է աստիճանական ու հետևողական աշխատանք: Չկա հայոց լեզվի դասընթացի մի նյութ, որ չառնչվի ուղղագրության հետ. ինչ որ ընթերցվում, գրվում, պատմվում է, պիտի նաև ուղղագրական գիտելիքներ տա աշակերտներին և ամրապնդի նրանց ուղղագրական հմտությունները:

Հայտնի է, որ «տարրական դասարաններում ուղղագրության ուսուցումը չի իրականացվում որպես առանձին բաժին, սակայն առանց ուղղագրական գիտելիքների ուսուցման և ամրակայման, դրանց հմտությունների վերածման մայրենիի դասը հնարավոր չէ պատկերացնել: Տարբեր ժամանակներում

¹ Խաչատրյան Ս., Ուղղագրության և ուղղախոսության ուսուցումը տարրական դասարաններում, «Իմաստասեր Անանիա Շիրակացի» համալսարանի հրատ., Գյումրի, 2002, էջ 11-12:

ուղղագրական պահանջները տարբեր են եղել, սակայն ուղղագրության ուսուցումը՝ որպես կարևոր պահանջ, միշտ էլ իր որոշակի տեղն ու դերն է ունեցել մայրենի լեզվի ուսուցման ընդհանուր համակարգում»¹: Այսպիսով, շատ արդյունավետ կլինի օգտագործել առաջադրանքներ ու վարժություններ, հնարներ, որոնք ավելի հեշտ կդարձնեն ուղղագրական հնմտությունների զարգացումը:

Օրինակ՝ 1) շատ օգտակար են ուղղագրական քարտերը, որոնք օգտագործվում են դպրոցներում: Աշակերտներին բաժանում են քարտերն ու պահանջում արտագրել բառերը և լրացնել նրանցում թողած տառերը, բառերով նախադասություններ կազմել: Այսպիսի աշխատանք կարելի է հանձնարարել դասի ցանկացած պահին սկզբում, ընթացքում, վերջում: Քարտերում տրվում են ստուգաբանական գրություն ունեցող բառեր և պահանջում վերլուծել նրանց կազմությունը, բացատրել ուղղագրական կանոնը, ցույց տալ ստուգիչ բառը /օրինակ՝ լուսնկա – լուսին+ կա/:

2) Օգտագործում են ուղղագրական քարտեր: Թելադրում են 10-15 բառ, հետո փոխանակում տետրերը, որ աշակերտները միմյանց սխալներն ուղղեն :

3) Կազմակերպում են շարքերի մրցություն, գրատախտակին գրում են ուղղագրական դժվարություն ունեցող երեք-չորս բառ և առաջարկում դրանցով կազմել նախադասություն, որ շարքը շուտ կազմեց, նա էլ կշահի:

4) Ուսուցիչը կազմում է ուղղագրական դժվարություն ունեցող բառերի ցանկ՝ ըստ ուղղագրական կանոնների և յուրաքանչյուր դասի սկզբում կամ վերջում 5 բառով թելադրում է որոշված քանակությամբ բառերը, ուղղում, բացատրում գրությունը և անցնում իր հիմնական նյութին: Առանձին ուսուցիչներ գրատախտակի մոտ են կանչում երկու աշակերտի և մրցություն կազմակերպում: Աշակերտները տեղից բառեր են ասում, նրանք գրում են գրատախտակին, մրցում, թե ով ճիշտ կգրի: Կամ հանձնարարում են այս հնչյունի ուղղագրության շուրջ օրինակներ գրել գրատախտակին: Հաղթում է նա, ով շատ օրիակներ է հիշում :

Ուղղագրության ուսուցման համար պիտի օգտագործել ուղղագրական բառարանները և բառատետրերը: Բառարանից օգտվելը աշակերտի համար պահանջ պետք է լինի :

¹Խաչատրյան Ս., Ուղղագրության և ուղղախոսության ուսուցումը տարրական դասարաններում, «Իմաստասեր Անանիա Շիրակացի» համալսարանի հրատ. , Գյումրի , 2002 ,էջ 10:

Ուղղագրության գիտակցական յուրացման լավ միջոց է գրավորների հետևյալ ձևը : Ուսուցիչը սխալ գրված բառն ընդգծում է , իսկ լուսանցքում գրում է, թե որ կանոնի համաձայն է գրում, կամ չի ընդգծում , այլ ուղղակի լուսանցքում նշում է կանոնը, իսկ աշակերտը տվյալ տողում պիտի գտնի իր թույլ տված սխալն այդ կանոնի համաձայն: Օրինակ՝ աշակերտը գրել է **հանապագորյա**, զուգահեռաբար ուսուցիչը գրում է կամ նշում է՝**օ-ն քառամիջում**՝ առանցայդ բառնընդգծելու , կամ երբեմն նշում է դասագրքի էջը:

Բոլոր դեպքերում աշակերտը պիտի բաց անի գիրքը և սովորի կանոնն ու դրանից հետո ուղղի իր թույլ տված սխալը: Հետո ուսուցիչը պիտի ստուգի, համոզվի, որ ուղղումը ճիշտ է արված: Այս եղանակով նաև ընդգծվում է դասագրքի անփոխարինելի դերը գիտելիք ձեռք բերելու գործում, և աշակերտն ինքնըստինքյան կապվում են դասագրքին, գնահատում այն:

Ուղղագրության ուսուցման հարցում շատ օգտակար է բառերի հանդիպադրումը . երբ կազմում ենք նույն հնչյունը , բայց տարբեր գրություն ունեցող զույգերը՝ հարդ և հարթ, հորթ և հորդ, որթ և որդ, զարդ և զվարթ, սանդուղք և Սանդուխտ, ուղտ և ուխտ, աղտ և ախտ և այլն: Այս հանդիպադրման և համեմատության ժամանակ հարկավոր է բառերի կազմությունը , նրանց իմաստային տարբերությունը , օրինակ՝ *աղտ* նշանակում է *կեղտ*, իսկ *ախտ*՝ *հիվանդություն*: Ապա պետք է համապատասխանաբար կազմել բառեր, ապա նաև բառակապակցություններ, ինչպես՝ ուղտ-ուղտափուշ- ուղտաբեռ և ուխտ – ուխտատեղի, ուխտագնացություն, ուխտադրուժ:

Բառակապակցությունների և նախադասությունների մեջ բառիմաստներն ու ուղղագրությունը հիմնավորվում են, օրինակ՝ «Ես չէի տեսել ուղտափուշ», «Ուղտափուշը փակել էր քարանձավի մուտքը», և «Մենք կազմակերպեցինք ուխտագնացություն դեպի Տաթևի վանք», «Ուխտադրուժ իշխանին պատժեցին» և այլն:

Ուղղագրության յուրացմանը մեծ չափով օգնում են դպրոցական պատի թերթերը, որոնք պիտի գրվեն բացառապ աշակերտների ուժերով, նրանց խմբագրական աշխատանքով լույս տեսնեն: Այդ թերթերում կարելի է հատուկ բաժին

ունենալնվիրված ուղղագրությանը, ուր կարելի է գրել զանազան հանելուկներ, բառակազմական և ուղղագրական խաղեր, կազմակերպել մրցություն:

Ուղղագրական օրինաչափությունների ուսուցումն ըստ էության մեծապեսնպաստում է ոչ միայն ճիշտ գրելուն, այլև անսխալ կարդալու կարողությանմշակմանը և հսկայական նշանակություն ունի մարդու լեզվական մշակույթիբարձրացման գործում:

Ուղղագրական կարողության ձևավորման գործընթացը կազմակերպելիս պիտի հիշել, որ երեխան բառն արտասանում է ամբողջությամբ, սակայն գրում մաս Մասարտասանելով և համադրելով:

Ուղղագրական հմտությունների ձևավորման համար բառերի առանձին խմբերի բազմիցս գրելըոչնչով չի օգնում : Այդպիսի գործընթացը ավտոմատացված է, չգիտակցված. երեխան կարող է տասնանգամգրել միննույն բանը (ճիշտ գրելմեխանիկորեն) և տասնմեկերորդանգամսխալվել:

Այս ամենի համադրումով՝ պետք է գալ հետևության, որ ցանկացած գիտելիքի ձեռքբերման գործընթացի արդյունավետությունըպայմանավորված է երեխայի վերլուծելու համադրելու հակադրելու երևույթների և առարկաների միջնմանություններ, տարբերություններ գտնելու,օրինաչափություններ նկատելու ունակությունների զարգացմանաստիճանով: Քերականական կանոնների իմացությունը, անշուշտ, կարևոր է գրագետգրելուգործընթացում, սակայն երեխաները պետք է կարողանան ձևակերպել դրանք՝ բխեցնելովլեզվական վարժությունների միջով անցած ուղուց: Հակառակ դեպքում գիտելիքը կմնա գիտելիքի մակարդակում, այն չի դառնակարողություն, երեխանբերանացիկասի ուղղագրականկանոնը, սակայն թույլ կտա հենց այդ կանոնին վերաբերողսխալներ:

ԳԼՈՒԽ 2. Գործնական մեթոդների կիրառությունը ուղղագրության ուսուցման գործընթացում 4-րդ դասարանում

Ժամանակակից հայոց լեզվի ուղղագրության ուսուցման բազմաթիվ մեթոդներ և հնարներ կան, որոնցից առանձնահատուկ տեղ են գրավում գործնական և զննական մեթոդները:

Զննական և գործնական մեթոդները համարվում են ուսումնաճանաչողական գործունեության կազմակերպման և իրագործման մեթոդներ, գիտելիքներ, կարողություններ ու հմտություններ ձեռք բերող, իմաստավորող և ամրակայող մեթոդներ¹:

Զննական մեթոդներ: Այս ենթախմբի մեջ են մտնում *իլյուստրացիայի* և *դեմոնստրացիայի* մեթոդները: Զննական են համարվում այն մեթոդները, որոնց միջոցով սովորողների կողմից ուսումնական նյութի յուրացումը կախում ունի դիտազննական պարագաներից և ուսուցման տեխնիկական միջոցներից: Բացի զննական պարագաներից ժամանակակից դպրոցում օգտագործում են ուսուցման տեխնիկական, էկրանային միջոցներ: **Իլյուստրացիայի** մեթոդը խնդիր է դնում կամ պահանջում է ուսուցման գործընթացում ուսումնական նյութը սաներին հաղորդելիս կիրառել դիտազննական պարագաներ՝ քարտեզներ, պաստառներ, գծագրեր, նկարներ, դիմանկարներ և այլն: Ահա դրանց ցույց տալու վերլուծությունը կոչվում է *իլյուստրացիա*:

Դեմոնստրացիա մեթոդի էությունը նույնպես ցուցադրումն է: Օրինակ՝ ցուցադրվում են գործիքներ, սարքեր, տեխնիկական միջոցներ, զանազան պրեպարատներ, ֆիլմեր և այլն: Նշանակում է դեմոնստրացիայի մեթոդը սովորաբար կապ ունի դրանց հետ: Նշենք, որ դեմոնստրացիայի դեպքում ցուցադրմանը ուղեկցում է շարժումը և ահա ի տարբերություն իլյուստրացիայի՝ այն կոչվում է *դեմոնստրացիա*: Սակայն իմաստը մնում է նույն ցուցադրումը: Ուսուցման տեխնիկական միջոցների ներդրումը ուսուցման գործընթացում ընդլայնել է զննական մեթոդների գործառույթը:

Ուղղագրության ուսուցման շրջանում գործադրելի են հետևյալ զննական պարագաները, որոնցից ամեն մեկն ունի իր ուրույն խնդրներն ու նպատակները, և պետք է տեղին և ճիշտ օգտագործվի, որպեսզի պահանջված արդյունքը տա:

¹Յու. Ամիրջանյան, Ա. Սահակյան, Մանկավարժություն, Ե., 2005, էջ 160-161:

Ուղղագրությունը նկարներով: Չննական նյութերի այս համալիրը ներկայացնում է այբուբենի յուրաքանչյուր տառին համապատասխանող հնչյունով սկսվող բառառկայի նկարը, որը ցուցադրվում է հնչյունային վերլուծություն կատարելուց առաջ և այդ վերլուծության համար հիմանական մեկնաբանություն: Սովորաբար վերցված են լինում առարկայական իմաստ արտահայտող այնպիսի բառեր, որոնց մեջ նոր ուսուցվող հնչյունը լսվում է բառասլզբում, սակայն լինում են նաև դեպքեր, երբ նոր ուսուցվող հնչյունը հանդես է գալիս բառավերջում կամ բառամիջում՝ նայած նպատակահարմարությանը:

Առարկայական նկարների պաստառներ: Այսպիսի գննական նյութեր կարող են պատրաստել բոլոր ուսուցիչները և օգտագործել ուղղագրական վերլուծությունների համար: Յուրաքանչյուր պաստառում կարող են ընդգրկվել մի շարք առարկայական նկարներ, որոնց անուններում բաղաձայն կամ ձայնավոր հնչյունն օգտագործված է բառասլզբում, բառամիջում ու բառավերջում: Այս պաստառների շուրջ տարվող վերլուծական վարժությունները նպաստում են ինչպես բառերը ճիշտ գրելուն, այնպես էլ բառապաշարի հարստացմանը:

Գծային մոդելներ: Չննական նյութի մեջ առանձնահատուկ արժեք ունեն գծային մոդելները, որոնք մի կողմից լեզվական վերացական նյութը նյութականացնում են ու հասանելի դարձնում երեխաներին, իսկ մյուս կողմից նպաստում են երեխաների վերացական մտածողության զարգացմանը: Գծային մոդելները լայն գործադրություն ունեն ուղղագրության ուսուցման աշխատանքներում:

Այլ նյութեր: Ուղղագրության ուսուցման համար որպես գննական նյութ կարող են օգտագործվել ուղղագրական խաղերը, նկարներով և պատկերներով քարտերը, գրավոր հանձնարարությունների անհատական քարտեր, ուսուցման ժամանակակից տեխնիկական միջոցներ և այլն:

Չափազանց կարևոր է, որ խոսքային և գննական մեթոդները հանդես գան միասնաբար: Առարկան ու նրա անվանումը երեխան պետք է միասնաբար յուրացնի:

Մենք ապրում ենք մի ժամանակում, երբ տապկերներ ստեղծելու հնարավորությունները մեծացել են: Արդյունքում մարդիկ ավելի լավ են յուրացնում այն ամենը, ինչն ուղեկցվում է պատկերներով:

Ցուցադրման մեթոդը գննականության դիդակտիկական սկզբունքի կենսագործման հիմնական ուղին է:

Կարելի է ցուցադրել որոշակի առարկա, առարկայի պատկերը, գծապատկերը: Բոլոր դեպքերում էլ ցուցադրումը պետք է լրիվ ու սպառիչ լինի: Սկզբում պետք է ցուցադրել առարկան ամբողջությամբ՝ ուսումնասիրվող առարկայի վերաբերյալ ամբողջական պատկերացում տալու համար, հետո, երբ ամբողջի տպավորությունն ամրապնդված է, կարելի է անցնել հիմնական մասերի, այնուհետև երկրորդականներին, և վերջապես՝ մանրամասներին, մինչև որ առարկան ուսումնասիրվեի իր բոլոր կողմերով, իր հիմնական ու երկրորդական հատկանիշներով:

Գործնական մեթոդներ: Ուսուցման գործնական մեթոդների շարքին են դասվում վարժությունները: Բոլոր տեսակի վարժություններն իրենց բնույթով բաժանվում են գրավոր, բանավոր, գրաֆիկական, ուսումնական-աշխատանքային տեսակների: Դրանցից յուրաքանչյուրն իրականացնելիս սովորողները կատարում են մտավոր և գործնական աշխատանք: Այսպես, օրինակ, աշակերտն իր ուսումնասիրած նյութը պատմում է, այսինքն՝ վարժվում է վերարտադրելու մեջ: Ինչպես տեսնում ենք, այստեղ առկա են և՛ մտավոր, և՛ գործնական կողմերը: Աշակերտը գրավոր աշխատանքը կատարելու նպատակով նույնպես նախապատրաստվում է, այսինքն՝ կատարում է մտավոր աշխատանք, և ապա այն իրականացնում է գործնականորեն: Ուրեմն վարժությունների մեթոդները կիրառելիս մտավոր և գործնական աշխատանքները փոխկապակցվում են կանխանշած նպատակին հասնելու համար:

Բանավոր վարժությունը զարգացնում է սովորողների տրամաբանական, ստեղծագործական մտածողությունը, հիշողությունը, մտապահումը, խոսքի մշակույթը, կայունացնում է ուշադրությունը և հոգեկան այլ գործընթացները: Բանավոր վարժությունը տնտեսում է ժամանակը:

Գրավոր վարժությունը նպաստում է սովորողների ձեռք բերած գիտելիքների ամրապնդմանն ու կայունացմանը, ինչպես նաև նրանց կարողությունների ու հմտությունների մշակմանը:

Գրաֆիկական վարժությունները հնարավորություն են ընձեռում սովորողներին ավելի հեշտ և ավելի ճիշտ ընկալել ուսումնական նյութը: Զարգացնում է նրանց

դիտունակությունն ու ուշադրությունը: Գրաֆիկական վարժություններից են զանազան սխեմաների, դիագրամների, գծագրերի, ալբոմների, պաստառների պատրաստումը և օգտագործումը:

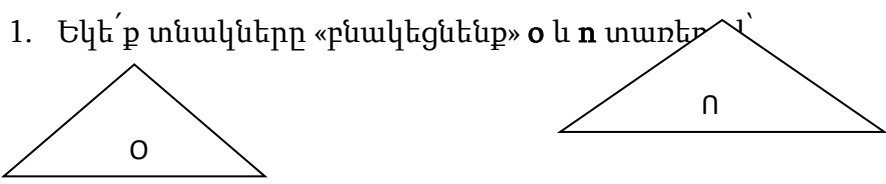
Ուսումնական-աշխատանքային վարժությունների շարքին են դասվում հատկապես այն գործնական աշխատանքները, որոնք ունեն արտադրական նշանակություն: Այլ կերպ ասած՝ իրենց իրացրած գիտելիքները կիրառում են աշխատանքային գործունեության մեջ:

Բացի վերը քննարկված վարժություններից՝ կան նաև մեկնաբանական վարժություններ, որոնց կատարումը հնարավորություն է ընձեռում սովորողներին իմաստավորել իրենց կատարած գործնական աշխատանքները, գործողությունները, կատարվող և կատարվելիք գործառույթները: Սովորողների կողմից գործադրվող մեկնաբանական մեթոդն օգնում է ուսուցչին արագորեն հայտնաբերել նրանց սխալները և հենց նույն պահին վերացնել դրանք:

Վարժությունների մեթոդների կիրառումն ուսուցչից պահանջում է կատարել հետևյալ աշխատանքները՝ առաջին՝ աշակերտներին պարզաբանել վարժության նպատակը, երկրորդ՝ ցույց տալ, բացատրել, թե ինչպես կատարել այս կամ այն վարժությունը, ինչ գործողություններ ծավալել, երրորդ՝ հետևել կատարման ընթացքին, չորրորդ՝ վերլուծել արդյունքները, նշել ուղիները՝ առաջիկայում սխալներից, թերություններից խուսափելու համար:

Այժմ տեսնենք, թե ինչպիսի զննական և գործնական մեթոդներ կան ուղղագրական դժվարությունները հաղթահարելու համար: Գործնական և զննական մեթոդները սովորածը պարզելու հնարներ են, որոնք գործածվում են դասին համապատասխան:

Ուսուցողական արժեքով օժտված են զննական և գործնական մեթոդների համատեղ գործածությունները, և ընդհանրապես՝ դասի տարբեր փուլերում տարբեր մեթոդներ ու հնարներ կարելի է կիրառել: Օրինակ՝ տպավորիչ էր նկարվարժությունը՝ նվիրված ձայնավորների ուղղագրությանը.

Ան...գուտ

Ձկն...քս

Կամ նույն մոտեցմամբ կարելի է բառաշարք տալ՝ բաց թողնված տառերով և հանձնարարել լրացնել դրանք և տեղավորել համապատասխան տնակում: Այդ նույն հանձնարարությունը կարելի է տալ է-ե ձայնավորների, նաև -և, եվ-ի գրությունն ու արտասանությունը սովորեցնելիս, նաև ստուգելիս:

Այսպիսի մոտեցումներով մենք ևս կազմեցինք պատկեր-վարժություններ բաղաձայնների ուղղագրությունն ուսուցանելիս, ապա ամփոփելիս և ստուգելիս: Նշենք, որ աշակերտները սիրով և պատասխանատվությամբ կատարեցին նմանատիպ վարժությունները: Օրինակ՝ քառաբաժանի կենտրոնում գրվում է հասկացության, երևույթի, առարկայի անունը, ապա՝ առաջարկվում վերևի ձախ անկյունում գրել հասկացության սահմանումը և այդ հասկացության պատկերային արտահայտությունը: Դա կարող է լինել ձեռքով նկարված պատկեր, գծապատկեր, աղյուսակ: Ներքևի ձախ անկյունում գրել օրինակներ, որոնք վերաբերում են այդ հասկացությանը, ներքևի աջ անկյունում՝ օրինակներ, որոնք չեն վերաբերում այդ հասկացությանը:

Այս մոտեցմամբ կարելի է հետաքրքիր վարժություններ կազմակերպել բոլոր բաղաձայնների ուղղագրության վերաբերյալ: Արդյունավետ կարելի է կիրառել նաև «Գիտելիքի դոմինո»: Այն հարմար է ամփոփելիս:

Սովորողները նստում են մեծ սեղանի շուրջ: Քայլ 1 – Բոլոր սովորողները ստանում են առնվազն 1 քարտ՝ կախված թեման ամփոփող հարցերի քանակից և սովորողների թվից: Քայլ 2-Ուսուցչի հրահանգով սովորողներից մեկը իր մոտի քարտը, վրայի հարցը կարդալով, դնում է սեղանին: Քայլ 3 – Հնչած հարցի պատասխանն ունեցող սովորողը ասում է պատասխանը և իր քարտը դնում սեղանին՝ նախորդ քարտի հարցի շարունակությամբ ու կարդում իր քարտի հարցը: Քայլ 4- Հաջորդաբար շրջանաձև դրվում են բոլոր քարտերը: Քայլ 5- Ավարտին շրջվում են բոլոր քարտերը, և ճիշտ դասավորվածության պարագայում քարտերի

դարձերեսին երևում է թեմայի կարևոր հասկացությունը կամ միտքը: Քայլ 6- 2-3 աշակերտ արտահայտում են վերջնական մտքի վերաբերյալ սեփական մոտեցումները¹:

Կան արդյունավետ վարժությունների համակարգեր և՛ ձայնավոր, և՛ բաղաձայն հնչյունների ուղղագրության վերաբերյալ: Ահա մի քանիսը:

Ավելացրո՛ւ օժանդակ բայեր ձևաբայերին և՛ դրական, և՛ ժխտական ձևերով, և՛ ներկա, և՛ անցյալ ժամանակներով:

Ձայնավորների ուսուցումը նկար-բառերով.

Օրինակ՝ Կարող եք առանձին քարտերի վրա պատկերել նկարներ և աշակերտներին առաջարկել՝

1.1.Գտնել ձայնավորով վերջացող նկար-բառերը, գտած ձայնավորները կիրառել այլ բառերի մեջ:

1.2.Հանձնարարել աշակերտներին որոշել ձայնավոր հնչյունով սկսվող տրված նկար-բառերը, ապա նշել «ավելորդ» բառը:

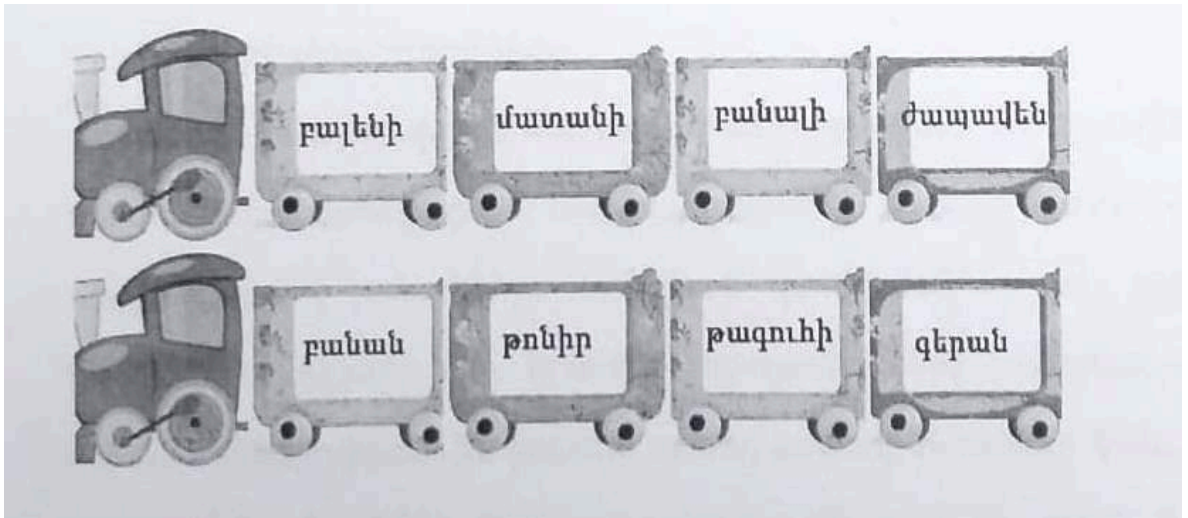
1.3.Նշի՛ր՝ նկար-բառերից ո՞րն ունի երկու ձայնավոր հնչյուն:

1.4.Գտի՛ր՝ որ տնակում «բնակվող» բոլոր նկար-բառերն են վերջանում ձայնավորորով:

1.5.Գտի՛ր՝ որ շարքի նկար-բառերն են սկսվում միևնույն ձայնավորներով:

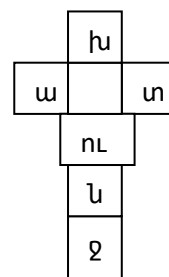
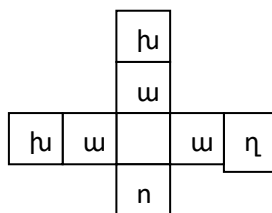
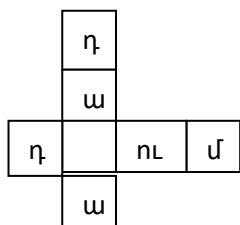
1.6.Գտի՛ր՝ ո՞ր գնացքով են «ճանապարհորդում» միայն երեք ձայնավոր ունեցող բառերը:

¹ Ս. Խաչատրյան, Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Ֆրիդրիխ Էբերտ հիմնադրամ, Հայաստան, 2020, էջ 34:

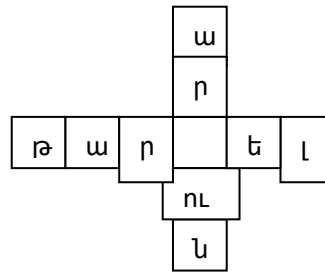
Խաղային վարժություններ: Խաղեր խաղալ սիրում ենք բոլորս: Յուրաքանչյուր տարիքային փուլում մարդուն մի խաղի ձև է հրապուրում: Կրտսեր դպրոցականների նախասիրություններն ուսումնասիրելով՝ կարելի է հասկանալ, որ անգամ ամենաբարդ թեման, տեքստը կարելի է խաղով սովորեցնել: Ահա այստեղ շատ կարևոր է մշակման ու մատուցման ձևը: Նաև անհրաժեշտ է ընտրել, թե խաղը խմբային համագործակցային է լինելու, թե անհատական: Սա ևս կարևոր է: Անդրադարձ կատարենք խմբային մրցակցային ու ոչ մրցակցային ստեղծագործական խաղերին: Ցանկացած խմբային խաղ սկսելուց առաջ նախաբան է անհրաժեշտ՝ կանոնները յուրացնելու համար: Այնուհետև պետք է տվյալ թիմի համար սահմանել դրույթներ, որպեսզի խաղի ընթացքում դրանք չխախտվեն, ապա պետք է բացատրել խաղի կանոններն ու խաղալ: Որպես դասակարգում՝ կարելի է ասել, որ խմբային խաղը կարող է լինել մրցակցային և ոչ մրցակցային, զարգացնող, լիցքաթափող, ժամանցային: Ներկայացնենք խաղային մի քանի վարժություններ:

1. Կռահի՛ր՝ որ տառով է ավարտվում առաջին բառը և սկսվում երկրորդը:
Գտի՛ր այդ բառը: ա/ Գևոր- բ/ - արիկ
2. Գտի՛ր՝ որ տառը պետք է տեղադրել տրված բառում՝ դեղ /ծ, ձ/:
3. Գտի՛ր՝ որ տառը պետք է տեղադրել դատարկ վանդակում բառեր ստանալու համար /դ, թ. տ/: /դ, խ/

ր

ղ

4. Գտի՛ր՝ որ բառն է սխալ գրված . փորձել, թռչել, աֆտոբուս:

5. Մտածի՛ր՝ որ բառն է սխալ գրված: Արտագրի՛ր այդ բառը՝ գրելով ճիշտը:

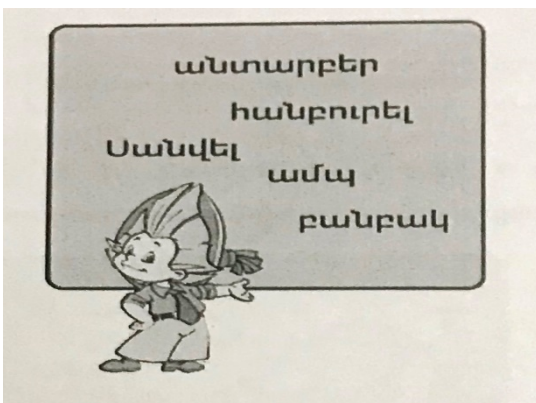
Օգտակար, վարդ, գվարդ

6. Ի՞նչ ես կարծում՝ որ տառը պետք է գրել բաց թողած տեղում: Արտագրի՛ր բառը՝ լրացնելով բաց թողած տառը:

Թ-չուն, կառ-ել, կպ-ել, կ-ունկ, կ-ունկ, թ-ջել, թ-չել:

7. Ընտրի՛ր՝ որ բառերն են պատկանում «խաբել» բառի ուղղագրությանը . բլուր, շաբաթ, ուրբաթ, բաժակ:

8. Անգետիկը գրատախտակին գրել է մի քանի բառ: Գրի՛ր՝ քանի բառ է սխալ գրել Անգետիկը:

Եզրակացություններ

Ուսումնասիրելով նյութը՝ եկել ենք հետևյալ եզրահանգումներին.

1. Ուղղագրություն և ուղղախոսության ուսուցումն անհնարին է կազմակերպել առանձնաբար, և ուսուցիչը պետք է մեկը կարողանա ներկայացնել մյուսի միջոցով:
2. Մեթոդների շարքում նախընտրելի է հնչյունային մեթոդը, որն ուղղագրության ուսուցման գործընթացում հիմնական շեշտը դնում է թելադրության՝ լսելու և գրելու, խոսքի լսողական կամ հնչյունային մտապատկերի վրա:
3. Ուղղագրության ուսուցման բնագավառում անհրաժեշտ են նոր միջոցներ ու մեթոդական հնարներ, որը հնարավորություն կտա ուղղագրության տարրական դասընթացի ու նրա ուսուցման վերաբերյալ գոյություն ունեցող այս վերլուծությունն անհրաժեշտություն էր՝ այդ բնագավառում նոր միջոցներ ու մեթոդական հնարներ առաջադրելու համար, որը մեզ հնարավորություն կտա հենվելու ուղղագրության ուսուցման վերաբերյալ մեթոդական գրականության ու դպրոցի փորձի վրա, սակայն ուսուցիչն ազատ է մեթոդների ընտրության հարցում, և նա պետք է ընտրի, թե տվյալ դասի ընթացքում ինչ մեթոդ կիրառի, որն է առավել արդյունավետ՝ հաշվի առնելով աշակերտների տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունները:
4. Նկատի ունենալով գործնական մեթոդների արդյունավետությունը՝ արդյունավետ կլինի օգտագործել առաջադրանքներ ու վարժություններ, հնարներ, որոնք ավելի հեշտ կդարձնեն ուղղագրական հմտությունների զարգացումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ամիրջանյան Յու., Ա. Սահակյան, Մանկավարժություն, Երևան, 2005, 220 էջ:
2. Գյուրջինյան Դ., Հեքեքյան Ն., Մայրենի 4, Երևան, 2010, «Էդիթպրինտ» հրատարակչություն, էջեր 191:
3. Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, «Զանգակ» հրատ., 2018:
4. Եզեկյան Լ., Հայոց լեզու, ԵՊՀ հրատարակչություն, Երևան, 2005, էջ 52-57:
5. Թորոսյան Կ., Հ. Խաչատրյան, Վ.Ա. Սարգսյան, Կ. Չիբուխյան, Մայրենի 4, «Մանմար» հրատ., Ե., 2016:
6. Թորոսյան Կ., Հ. Խաչատրյան, Սարգսյան Վ. Ա., Չիբուխյան Կ., Մայրենի 4, Երևան, 2009, «Մակմիլան Արմենիա» հրատարակչություն, էջեր 175:
7. Խաչատրյան Ս., Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Ֆրիդրիխ Էբերտ հիմնադրամ, Հայաստան, 2020, էջ
8. Ղարիբյան Ար., Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Երևան, 1947, էջ 164:
9. Մարգարյան Ալ., Ժամանակակից հայոց լեզու: Հնչյունաբանություն (ուսումնասօժանդակ ձեռնարկ բուհերի բանասիրական ֆակուլտետի ուսանողների համար), Երևան, ԵՊՀ հրատ, 1997, էջ 248:
10. Սուքիասյան Ա. Ս., Ժամանակակից հայոց լեզու /Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, բառակազմություն/, Երևանի Համալսարանի հրատարակչություն, Երևան- 1999, էջ :
11. Տեր-Գրիգորյան, Ա. Ե., Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Երևան, 1980, «Լույս» հրատարակչություն, էջ 563:
12. Ջահուկյան Գ. և ուրիշներ, Հայոց լեզու, «Լույս» հրատարակչություն, Երևան, 1980, էջ 170: